

DE OUDHEID IN KLEUR RECONSTRUCTIES EN ORIGINIELEN

FOTO 1

Reconstructie van een beeld van een boogschutter uit het fronton van een tempel voor de godin Aphaia (Egina, Griekenland, ca. 480 v.Chr.)

PMMA (kunststof), marmerstucco, hout, tin, authentieke verfstoffen en bladgoud
2019

Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

© Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

Er zijn in de tentoonstelling drie verschillende reconstructies van hetzelfde beeld van een boogschutter. Dat behoorde tot een beeldengroep die het fronton van een Griekse tempel sierde en de Trojaanse Oorlog voorstelde. Deze reconstructie, uit 2019, geeft het best weer hoe het originele beeld er ooit moet hebben uitgezien.

Op het origineel zie je met het blote oog geen verfsporen meer. Maar onderzoek onthulde dat de boogschutter een gele vest droeg, beschilderd met leeuwen en griffioenen. Daaronder droeg hij een trui waarvan de mouwen met een felgekleurd ruitjespatroon zijn versierd. Dat ruitjespatroon komt terug op zijn broek. Zijn outfit verradt dat de man van oosterse herkomst was.

FOTO 2

Reconstructie van een beeld van een sfinx (Attica, Griekenland, ca. 530 v.Chr.)

PMMA (kunststof), marmerstucco en authentieke verfstoffen
2021

Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

© Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

Dit is de reconstructie van een beeld van een sfinx, een fabelwezen uit de Griekse mythologie. Het origineel bekroonde de grafstèle van Megakles, een Griekse jongeman uit de 6de eeuw v.Chr. De sfinx moest zijn graf beschermen.

De vele zichtbare verfsporen én uitvoerig wetenschappelijk onderzoek maakten een nagenoeg volledige reconstructie van de beschildering mogelijk. Voor de veren op de vleugels en de borst gebruikte de schilder rood vermiljoen en blauw azuriet, voor de leeuwenvacht gele en rode oker en voor het gezicht loodwit, gele oker en rood hematiet. Ondiepe groeven op de voorzijde van de vleugels verraden dat daar metaalfolie was aangebracht. Voor de reconstructie werd die tot een vederpatroon behamerd.

FOTO 3

Reconstructie van een beeld van de Romeinse godin Diana (Pompeï, Italië, ca. 27 v.Chr. – 79 n.Chr.)

Gips, marmerstucco en authentieke verfstoffen
2010

Ludwig-Maximilians-Universität, München

© Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

In Pompeï ontdekten archeologen in 1760 een beeld van Diana, de Romeinse godin van de jacht. Het lag sinds de uitbarsting van de Vesuvius in 79 n.Chr. onder een metersdikke laag vulkanische assen en puimsteen. Daardoor bleef de verf uitzonderlijk goed bewaard.

Diana draagt een wit kleed, met een roze decoratie op de zomen. Wit symboliseerde zuiverheid en was een gangbare kleur om godinnen voor te stellen. Voor de witte verf gebruikte de schilder een mengeling van witte kaolienklei en het synthetische pigment loodwit. Onder haar kleed draagt Diana een rode tunica. Het rood was een mengeling van rode oker en een rode kleurstof gewonnen uit de wortels van de plant meekrap.

FOTO 4

Reconstructie van een beeld van een ruiter te paard (Athene, Griekenland, ca. 500 v.Chr.)

PMMA (kunststof), marmerstucco, authentieke verfstoffen en bladgoud

2007/2009

Ludwig-Maximilians-Universität, München

© Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

Het origineel van dit ruiterbeeld stond ooit op de Akropolis in Athene. Het beeld sneuvelde toen de Perzen Athene aanvielen rond 480 v.Chr. De resten ervan troffen archeologen aan in 1886. De verf van het beeld was goed bewaard en onderzoek liet toe de verfstoffen te achterhalen die de oud-Griekse schilder heeft gebruikt.

De ruiter droeg een felgekleurde vest en een lange, spannende broek met een kleurrijk ruitjespatroon. Het uitzicht van de broek verradt dat het om iemand uit het Oosten gaat, zoals een Pers of een Skyth. De paardenvacht was bruin geschilderd, maar omdat de onderzoekers niet zeker weten hoe ze er precies heeft uitgezien, lieten ze de vacht op de reconstructie wit.

FOTO 5

Reconstructie van een beeld van een vrouw uit een woning op het eiland Delos (Delos, Griekenland, 120-100 v.Chr.)

Gips, marmerstucco en authentieke verfstoffen

2019

Goethe-Universität, Frankfurt am Main

© Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

FOTO 6

Reconstructie van de reliëfversiering op de sarcofaag van Abdalonymos, koning van Sidon (Sidon, Libanon, ca. 320 v.Chr.)

Kunststof, marmerstucco en authentieke verfstoffen

2006

Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

© Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

Vinzenz en Ulrike Brinkmann reconstrueerden twee fragmenten van de reliëfs op een enorme sarcofaag. Die werd teruggevonden in Libanon. Op dit fragment zie je een veldslag tussen naakte Griekse krijgers en soldaten in oosterse kleren. De ruiter stelt waarschijnlijk Abdalonymos voor, de lokale koning die in de sarcofaag was begraven.

De reconstructie is gebaseerd op de zichtbare verfsporen en de resultaten van wetenschappelijk onderzoek. Ooit moeten de soldaten wapens in metaal hebben vastgehouden, maar die werden al in de oudheid geroofd en zijn ook op de reconstructie achterwege gelaten.

FOTO 7

Reconstructie van het grafbeeld van de jonge vrouw Phrasikleia (Saronikos, Griekenland, ca. 540 v.Chr.)

PMMA (kunststof), marmerstucco en authentieke verfstoffen

2010/2019

Ludwig-Maximilians-Universität, München

© Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

Dit is de reconstructie van het grafbeeld van Phrasikleia. Zij was een jonge, ongehuwde vrouw: *korè* in het Oudgrieks. Dat lezen we op de basis van het beeld. Daar staat ook de naam van de beeldhouwer: Aristion. Of die ook de beschildering heeft aangebracht, weten we niet.

Phrasikleia's kleding is helrood, met gele swastika's en glinsterende bloemen en sterren. De bloemblaadjes zijn aangebracht in bladgoud en loodtinfolie, de stralen van de sterren in bladgoud. Rood stond symbool voor vruchtbaarheid en het huwelijk, maar ook voor de dood. Op de riem, de sandalen en een deel van de kroon troffen de onderzoekers geen pigmentresten aan. Die onderdelen lieten ze wit.

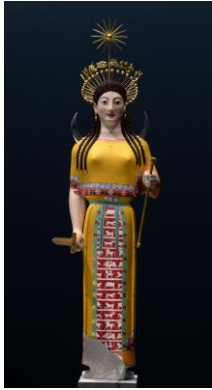
FOTO 8

Reconstructie van een beeld van de Griekse godin Artemis (Athene, Griekenland, ca. 530 v.Chr.)

Gips, marmerstucco, authentieke verfstoffen, hout, tin, bladgoud en zilverfolie

2023

Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

© Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

Er zijn in de tentoonstelling drie reconstructies van een beeld dat rond 530 v.Chr. in Athene werd gemaakt. Onderzoek bracht dieren en fabelwezens aan het licht op het kleed. Dat was één van de argumenten om haar te identificeren als Artemis, de Griekse godin van de jacht.

Boven haar kleed droeg Artemis een gele mantel, voorzien van een groene zoom. De mantel werd op zijn plaats gehouden door een blauwgroene gestreepte riem. De godin droeg ook nog een korte gele trui. Het beeld was oorspronkelijk voorzien van allerlei attributen in metaal. Naast de beschildering hadden ook die attributen een grote impact op het uitzicht van antieke beelden.

FOTO 9

Reconstructie van een bronzen beeld van een bokser (Rome, Italië, 330-31 v.Chr.)

Brons, koper, loodbrons, sierstenen, aardpek, lijnolie en kleurstof
2018

Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

© Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

Veel beelden maakten de oude Grieken en Romeinen in brons, niet in marmer. Maar het grootste deel van die bronzen beelden is in de late oudheid omgesmolten tot wapens en werktuigen, waardoor er slechts weinig bewaard zijn.

Ambachtslui brachten bronzen beelden tot leven en gaven er kleur aan: door ze te vergulden, te verkoperen of te verzilveren, en ook met inlegwerk. Deze reconstructie van het beeld van een bokser illustreert dat. De bloeddruppels op het gezicht en de armen zijn in

rood koper aangebracht, net als de tepels, lippen en handschoenriempjes. De zwelling onder het rechteroog is ingelegd met een legering van brons en lood die met een zwaveloplossing werd behandeld. Zo leek het blauw oog wel heel echt.

FOTO 10

Reconstructie van het hoofd van een beeld van een krijger (Egina, Griekenland, ca. 480 v.Chr.)

Gips, marmerstucco en authentieke verfstoffen
2005/2009

Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

© Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

In 2009 maakte het team van Vinzenz en Ulrike Brinkmann twee reconstructies van een krijgershoofd. Het origineel is teruggevonden op het Griekse eiland Egina, in een tempel voor de landbouwgodin Aphaia.

Op de helm van het origineel is een ruitvormig patroon van lichte, schubvormige vlekken te zien. Uit de aard van de vlekken kon worden afgeleid dat die met het rode pigment vermiljoen waren beschilderd. Onderzoek met uv-licht wees uit dat ook de ruimtes in de ruiten met schubben waren versierd. Daarvoor werd op zijn minst blauw gebruikt. Van de brede band aan de voorzijde en op de kam van de helm kon het koppel Brinkmann in 2009 nog niet achterhalen of die blauw of groen waren. Dankzij nieuw onderzoek is er inmiddels uitsluitsel: het blauw is correct.

FOTO 11

Reconstructie van een grafmonument in de vorm van een oliekrui (Athene, Griekenland, ca. 330 v.Chr.)

Kunstmarmor en authentieke verfstoffen
2003

Ny Carlsberg Glyptotek, Kopenhagen

© Ny Carlsberg Glyptotek, Kopenhagen

Dit is de reconstructie van een Grieks grafmonument uit de 4de eeuw v.Chr. Het heeft de vorm van een oliekruikje in aardewerk. De vrouw in het midden staat op het punt te bevallen. Ze wordt geflankeerd door een vroedvrouw en een dienstmeisje. De vrouw moet tijdens de bevalling zijn overleden.

Voor de kleuren baseerden de onderzoekers zich op gelijkaardige grafmonumenten uit die tijd, maar ook op de versiering van oliekruikjes. In het haar van de vrouwen links en rechts geven witte lijntjes het effect van lichtinval weer. Die techniek ontstond in de 4de eeuw v.Chr. Voor de achtergrond waren er te weinig aanknopingspunten; die lieten de onderzoekers onbeschilderd.

FOTO 12 A

Hoofd van een Romeins standbeeld van een godin

Marmer en verf

140-192 n.Chr.

Rome (IT)

The British Museum, Londen

© The British Museum, Londen

* Deze foto mag niet gebruikt worden voor verspreiding via sociale media!!!

Dit hoofd uit de collectie van het British Museum maakte ooit deel uit van een meer dan levensgroot beeld van een vrouw. De onderzoekers van het museum veronderstellen dat het de Romeinse liefdesgodin Venus of de oorlogsgodin Minerva voorstelt. Vinzenz en Ulrike Brinkmann vermoeden dat het gaat om Hera, de vrouw van de Griekse oppergod Zeus.

Op het hoofd zijn nog veel verfresten te zien: op de huid (roze), bij de ogen (zwart) en op het haar (geel). De godin droeg een hoofddeksel in een ander materiaal, waarschijnlijk metaal. Dat is niet bewaard, maar het verklaart wel waarom de beeldhouwer de kruin niet heeft afgewerkt en de schilder er geen verf op heeft aangebracht.

FOTO 12 B

Reconstructie van het hoofd van een Romeins standbeeld van een godin (Rome, Italië, 140-192 n.Chr.)

Gips, marmorstucco en authentieke verfstoffen

2019

Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

© Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

FOTO 12 C

Reconstructie van het hoofd van een Romeins standbeeld van een godin (Rome, Italië, 140-192 n.Chr.)

Gips, marmorstucco, authentieke verfstoffen, verguld aluminium, glas en sierstenen

2014/2020

Privecollectie, Frankfurt am Main

© Privecollectie, Frankfurt am Main

Er zijn in de tentoonstelling twee reconstructies van een vrouwenhoofd uit de collectie van het British Museum. Vinzenz en Ulrike Brinkmann vermoeden dat het gaat om de Griekse godin Hera. Aangezien de Romeinen haar vaak voorstelden met een diadeem, voegden zij op de tweede reconstructie een vergulde diadeem met sierstenen toe. Dat de godin een hoofddeksel droeg, weten we omdat de beeldhouwer en schilder de kruin van het hoofd onafgewerkt lieten.

FOTO 12 D

Origineel en reconstructies van het hoofd van een Romeins standbeeld van een godin (Rome, Italië, 140-192 n.Chr.)

© The British Museum, Londen

© Liebieghaus Skulpturensammlung, Frankfurt am Main

FOTO 13

Hoofd van een beeld van de Egyptische koningin Berenike II

Marmer, was, verf en bladgoud

246-221 v.Chr.

El-Asjmoenein (EG)

Musée Royal de Mariemont, Morlanwelz

© Musée royal de Mariemont, Morlanwelz

Dit hoofd stelt Berenike II voor. Van ca. 246 tot 221 v.Chr. was zij koningin van Egypte. Het hoofd bekroonde een standbeeld in een Egyptisch heiligdom. Daar werden Berenike en haar man Ptolemaeus III al bij leven als goden vereerd.

Op het beeld zijn veel verfsporen bewaard: zwart en roodbruin op het haar, zwarte haarlokken op het voorhoofd, zwarte wenkbrauwlijntjes. De ogen hebben zwarte pupillen en bruine irissen. Sporen van rozerode verf zijn er onder de rechterwenkbrauw, op de oogleden, tussen mond en neus en tussen de lippen. Ooit waren het gezicht en de hals met bladgoud bedekt, wat Berenike een goddelijke status gaf.

FOTO 14

Waterkruik met voorstelling van een schilder

Beschilderd aardewerk
400-380 v.Chr.
Montalto di Castro (IT)
Musei Vaticani, Vaticaanstad

© *Musei Vaticani, Vaticaanstad*

Uit de oudheid kennen we maar drie voorstellingen van schilders. Dit is er één van. De jongeman op de waterkruik is een grafmonument aan het beschilderen. Hij brengt er belangrijke details op aan die de steenkapper niet in steen heeft weergegeven. Zo'n voorstelling bewijst hoe cruciaal de rol van schilders was.

Vermoedelijk waren er ook vrouwelijke schilders van beeldhouwwerken, maar dit is een man. Vrouwen werden in de oudheid immers zelden naakt voorgesteld. In werkelijkheid werkte ook een mannelijke schilder niet naakt. Zijn naaktheid duidt hier op een spirituele, niet-wereldse context. Die wordt bevestigd door de bebaarde god op z'n strijdswagen. Mogelijk is dat Hades, de Griekse god van de onderwereld.

FOTO 15

Grafsteen van de beeldhouwer Amabilis

Kalksteen
125-175 n.Chr.
Bordeaux (FR)
Musée d'Aquitaine Bordeaux

© Musée d'Aquitaine, Bordeaux

Dit is de grafsteen van de Romeinse beeldhouwer Amabilis. Dat vertelt het Latijnse opschrift bovenaan. Amabilis zit op een bankje, in een diepe nis. Hij draagt een lange tunica (*sagum*). Die is mouwloos, om ongehinderd te kunnen werken. Onderaan lezen we dat Amabilis' broer Amandus de grafsteen heeft laten oprichten.

Amabilis staat op het punt met een hamer op een beitels te slaan, die hij vasthoudt in zijn linkerhand. Het is alsof hij zijn eigen grafmonument aan het uitkappen is. Het oppervlak vertoont talrijke bewerkingsporen. Die lijken opzettelijk zichtbaar te zijn gelaten, als tastbare herinnering aan de overledene.

FOTO 16

Kommetje met resten van een rood pigment

Aardewerk en pigment

Rond 69 n.Chr.

Tongeren (BE)

Gallo-Romeins Museum, Tongeren

© Gallo-Romeins Museum, Tongeren